PLVTARCHI LIBELLVS

Ad Erclanum, quomodo aliquis ſe ſe laudare ſine inuidia poſsit.

A Iulio Gabrielio Eugubino latine redditus.

Laudatio Ferdinandi Gonzagæ Melfictæ Principis & Arriani Ducis, ab eodem ſcripta.

VENETIIS,
Ex Officina Nicolai Beuilacquæ.
M D LXI.

HERCVLI GONZAGAE CARDINALI AMPLISSIMO IVLIVS GABRIELIVS S. P. D.

VM primum mihi viſus ſum in græcis literis aliquantum profeciſſe, hoc inſtitutum tenui, vt quicquid græce vel ipſe legerem accuratius, vel ab alijs audirem ſtudioſius, latine redderem: idq; profecto meorum tantum ſtudiorum gratia, quòd ſcirem, hoc exercitationis genus tum ab ipſo Cicerone, quem mihi adoleſcens præcipue ſequendum, imitandumq; propoſueram, tum etiam à multis alijs præſtantis ingenij, & doctrinæ viris maxime laudatum, atq; comprobatum fuiſſe. nam qui ſpe gloriæ, & laudis adducti in græcis vertendis elaborant, quid demum proficiant, ipſi viderint: mihi quidem videntur pleriq; non tam nouæ commendationis quicquam colligere, quàm periculum adire, ne de veteri exiſtimatione, ſi quam fuerant adepti, multum per-

dant: vulgare enim hominum vitium est, ut libentius, si quid existiment minus commode uersum esse, notent, & reprehendant, quàm susceptum laborem, quamuis vtilem, probent, ac laudent. Quamobrem ego nihil minus usque ad hanc diem cogitaui, quàm vt ex ijs, quæ è græco in latinum vertissem, quicquam in lucem proferrem; neque tamen potui ita asseruare omnia, & comprimere, quia Plutarchi libellus περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως, à me olim conuersus emanaret, atque adeo typis, nescio quo pacto, me quidem certè inscio, nec opinante, impolitus adhuc, & rudis imprimeretur. & quanquam meam hanc lucubrationem pluribus sic probari intelligebam, vt mihi non nimis pænitendum videretur, quod meo etiam nomine inscripto in manus hominum peruenisset, tamen ex eo tempore semper in animo habui, idem opusculum cum græco iterum conferre, vt ei aliquando extrema manus accederet; sed grauioribus studijs occupatus non prius commode potui susceptam cogitationem expedire, quàm superiore æstate: atq; id quidem tuo potissimum beneficio, Patrone optime cum Mantuæ apud te iucundissimo

ocio

ocio fruerer. dedi igitur operam æſtiuis illis diebus, ut hunc libellum quàm maxima poteram diligentia corrigerem, & perpolirem, ac poſtea, vt verius, quid eſſem aſſequutus, intelligerem, commiſi illum, & credidi eruditiſſimorum quorundam uirorum iudicio, meo quidem parum confidens: hi uero adeo meliorem a me redditum eſſe affirmarunt, vt etiam ſuaſerint, ac uehementer petierint, ut ipſorum periculo curarem eum iterum imprimendum, polliciti fore, ut gratior nunc omnino, & optatior omnibus accideret. horum itaque cohortatio, & auctoritas tanti apud me fuit, ut animum induxerim, eum tandem, qualiſcunque eſſet, mea ſponte edere: & quamuis putarem, opus tam utile, & á philoſopho tam graui, atq; erudito græcè conſcriptum, per ſe digniſsimũ eſſe, quod latinis literis extaret; tamen cum his ipſis diebus haberem in manibus, & inſpicerem orationem, quam duobus ab hinc annis ad laudandum Ferdinandum fratrem tuum, pro meo incredibili erga te ſtudio, ac ſummo gratificandi deſiderio compoſueram: uenit mihi in mentem facere, vt eam huic opuſculo adiungerem, ut ſine vlla omnino acceſsione

lucri

lucri exiret. uidere ſanè videbar, id ſatis opportune cadere, quod ſcilicet, quemadmodũ qua ratione aliquis ſeſe laudare ſine inuidia poſsit, ex Plutarchi libello facile percipitur, ita liceat ex hac oratione mea intelligere, quomodo exiſtimem ego quidem poſſe a nobis alterum pro ipſius dignitate ſine auditorum, lectorumve faſtidio laudibus ornari. Neque uero ignorabam, eximii huius uiri, ac fortiſsimi imperatoris laudes adumbratas à me potius, quam expreſſas eſſe: ſed eo minus ab hac laudatione emittenda ſum deterritus, quod, cum in rebus ab ipſo geſtis digna cuiuſlibet uel ſummi oratoris copia, & facultate materies inſit, vehementer cupio, excitari aliquem actiore ingenio, ac præſtantiore doctrina prædictum, qui opus a me pro mea imbecillitate inchoatum, perfectè abſoluat, & tanti ducis nomen, ut eſt meritus, ſempiternæ memoriæ, gloriæq́; commendet. Hæc dicere libuit, ut neminem prætereat, quæ me ratio impulerit ad has meas uigilias hoc tempore diuulgandas. Cur autem eas in tuo nomine, Cardinalis ampliſsime, apparere uoluerim, plures ſunt & maximæ cauſæ, ac primum, quod ſimul atque tuorum fa-

acrior

miliarum

miliarum numero pro tua singulari humanitate ascriptus sum, me ipsum, meaq; omnia tibi planè dicaui: deinde, quia animaduerti, omni te bonarum disciplinarum genere adeo delectari, ut quanquam multis, grauissimisque occupationibus assidue distineris, diem tamen nullum ferè intermittas, quin aliquid uel per te ipse diligenter legas, uel à doctissimis uiris, quorum delectam copiam domi tuæ semper habuisti, attente audias. tempora nimirum ita scienter dispertis, ut nec ualetudini, honestæve animi remissioni planè desis, & simul negociis, litterarumque studiis tum grauioribus, tum lenioribus cumulate satisfacias. in quo uideris hercle mihi cum primis admirabilis esse, & illustre quoddam exemplum præbere cæteris Principibus uitæ suæ recte distribuendæ, atq; conformandę dum re ipsa ostendis, & planum facis, ijs duntaxat tempus deesse, qui ipsi tempori desunt. Accedebat eodem, quod summopere optabam, præcipuam meam erga te obseruantiam, & singulare studium monúmento aliquo consignari, atque etiam in posterum, quantum in me esset, propagari. Tu uelim meam hanc uoluntatem

ames, & complectaris, & hos qualescunque labores beneuólo, libentique animo suscipias, ac tuearis. Vale. Patauij.

PLVTARCHI LIBELLVS AD ERCLANVM

Quomodo aliquis se se laudare sine inuidia posit.

A Iulio Gabrielio Eugubino latine redditus.

DE se ipso, suaque uirtute aut potentia apud alios prædicare, nemo est Erclane quin odiosum esse atque ingenuo uiro minime dignum, uerbo fateatur: re autem perpauci uel ex ijs, qui id maxime improbant, huius rei fastidium effugerunt; siquidem Euripides, qui dixit. Si uerba essent hominibus coemenda, nemo fermè vellet se ipsum laudare: nunc uero, quia haurire ea ex immenso aere gratis licet, gaudenti quisque animo tum uera, tum falsa de se prædicat: nec enim damni quicquã hoc affert; molestissima iactatione usus est, dum etiam affectibus, & rebus his, quæ tragice aguntur, sui laudationem, nihil ad rem facientem intexuit. Item Pindarus, qui dixit. Intempestiua iactatio insaniam redolet; nun-

quam desinit, magnifice de sua facultate loqui, digna illa quidem præconijs; nemo negat: sed uel eos, qui in ludis, ac certaminibus corona donantur; uictores pronunciant alij, ut fastidium, quod affert sui ipsius prædicatio, remoueant. Quare etiam Timotheo, ob uictoriam contra Phrinidem scribenti.

» Beatus fuisti, Timothee, cum dixit Præco,
» uicit Timotheus Milesius Carbonis filium Io-
» nocamptam;

Non iniuria succensemus, ueluti insulse nimis, ac perinique suam uictoriã prædicanti: laus.n. quæ ab alijs proficiscitur accidit, ut Xenophon dixit: ei ipsi, cui tribuitur, omnium uocum, iucundissima; quam uero aliquis de se profert, ea est aliis molestissima: primum enim illos, " qui se ipsos laudant, impudentes iudicamus; " cum deceat eos, etiam si ab aliis collaudentur, " pudore affici: deinde iniquos, qui illa sibi sua " sponte sumant, quæ ab aliis æquum erat, ut ac" ciperent: tertio loco aut dum tacemus, mœre" re, atque inuidere eorum gloriæ uidemur; aut id ueriti, dum præsentes laudare, animum inducimus; cogimur eorum laudibus præter sententiam suffragari, easq; testimonio nostro

confir-

confirmare: id quod illiberalis potius assentatoris, quam ingenui laudatoris esse uidetur. Verum enimuero quamuis hæc ita se habeant, experiri tamen aliquando poterit homo politicus, ut sui ipsius prædicationem attingat, non sanè propriæ gloriæ, aut gratiæ causa; sed ubi res & tempus, ueri aliquid de ipso etiam dici, ita postulet, ut quod maxime: præsertim si & rerum gestarum gloria, & uirtute floreat, ut dubitari nequeat, quin eiusmodi aliquid dixerit, aut fecerit: pulchrum enim ea laus fructum affert, cum aliæ plures ex ea tanquam ex semine, ac præstantiores oriantur: nimirum gloriã homo politicus nõ ueluti mercedem aliquam, aut solatium uirtutis expetit, atque adamat, si eius illa actiones consequatur; sed quia, si fides ei tribuatur, & uir bonus existimetur; magnã id ei ad plura, ac præstantiora agenda facultatem præbet: facile enim est, ac periucundum, eos iuuare, qui tibi fidem habeant, teque beneuolentia complectantur: quòd si suspectus fueris, atque inuisus: haud posis utique uirtutem exercere, neque inuitos beneficio afficere, cum illud accipere recusent. At uero, cũ liceat homini politico alias quasdam ob causas

se ipsum laudare; considerandum est, quæ nã illæ sint; ut leuitate, & molestia huius rei euitata, si quid utilitatis habet, ne omittamus. Illa igitur, qua ij utuntur, qui iccirco se ipsi laudant, ne laude careant; inanis est profecto laus; & contemnitur inprimis: cũ uideatur ambitionis duntaxat, & gloriæ intempestiuæ gratia proferri: ut enim qui cibo carent, ex proprio corpore se præter naturam necessario pascũt; & is famis est terminus. item laudis præter modum auidi, nisi alios nacti sint, qui eos laudent dum uidentur per semetipsos uelle ambitioni aliquid suggerere, ac subministrare, indecore & turpiter agunt. Quòd si nec simpliciter, nec sine comparatione studeant se se laudare, sed præ æmulatione, quasi cæterorum gloriam obscuraturi, alienis laudibus propria facta, & actiones comparantes opponant; tum uero rẽ agunt & uanam, & flagitiosam præterea ac maxime inuidiosam: qua enim ratione is qui in alienum chorum pedem ponit, curiosus ac ridiculus prouerbio perhibetur; eadẽ ratione sui prædicatio, quæ dũ alienæ laudes explicantur, ab ipsa inuidia, & æmulatione in medium protruditur, in primis est fugienda. ac ne ab

aliis

aliis quidem tunc se laudari quisquam pati debet, sed his, quibus honos tribuitur, locum dare, modo sint laude digni: quod si indigni, atque improbi uideantur, non sunt illorum laudes nostris obscurandæ, sed palàm redarguendo, & ostendendo, immerito probari homines, atque ornari. Hæc igitur uitanda esse, nemini manifestum non est. Se uero ipsum laudare sine reprehensione primum licet, si calumniæ uel criminis diluendi gratia id facias, ueluti Pericles.

» At mihi tali uiro irascimini, qui nemine ad ea,
» quæ oportet, aut cognoscenda, aut explican-
» da sum inferior, quique ciuitatis amantissimus
» sum, atque integerrimus?

Non modo enim arrogantiæ, leuitatis, & ambitionis opinionem effugit, tanta qui de se ipso adeo grauiter eloqueretur; uerumetiam altitudinem animi sui ostendit, ac magnitudinē uirtutis: quæ quidem, dum nulla ex parte ipsa cadit, aut fit humilior; inuidiam deprimit, & captiuam ducit: nec enim amplius, de huiusmodi uiris ut iudicium fiat, dignum putant; sed erigunt se, gestiunt, atque eorum iactationibus quasi bacchantes applaudunt: cum ueras

illas esse, & stabiles res ipsæ attestantur. Si quidem Thebani eam ob rem imperatoribus in iudicium uocatis, quod eorum Bæotici imperij tempore iam confecto; non statim rediissent, sed in Laconiã irruissent, & res Messenenses digesßissent: Pelopidam animo cadentem, ac supplicantem uix absoluerunt: in Epaminondam uero qui multa fuerat de suis rebus gestis magnifice loquutus, tandemque professus, mortem se alacri animo obiturum, modo faterentur, se inuitis ipsis, laconiam uastasse, Messenem in pristinam sedem restituisse, " rectèque Arcadiam constituisse; ne suffragia " quidem inire, animum induxerunt, sed uirum il " lum admirantes, gaudentesq; simul & ridentes " iudicium dimiserunt. Quare nec Homerici Stheneli illud omnino reprehendendum.

» Nos profecto patribus longe fortiores gloria-
» mur esse si illud meminerimus.

» Heu Tydei fili fortis equitis cur formidas?
» curvè belli uias, & transitus circumspicis?

Neque .n. quòd ipse male audisset, sed pro amico conuicio affecto contendebat, conuicio ipso de se prædicandi, ac libere loquendi facultatem, uenia quidem maxime dignam, largiente.

giente. Atque etiam Romani Ciceronem, res ab ipſo in Catilinam geſtas ſæpius prædicantem, moleſte ferebant; ſed cum Scipione dicente, non decere eos de Scipione iudicium exercere, per quem haberent ipſi poteſtatem de uniuerſis hominibus iudicandi coronis ornati in Capitolium unà aſcenderunt, & ſacrificium fecerunt; ille enim nulla re cogente, ſed gloriæ tantum cauſa laude abutebatur; hic, cum in diſcrimine, & periculo uerſaretur, erat ab omni inuidia planè liber. Atqui non ſolum ijs, qui cauſam dicunt, quibusve periculum impendet; ſed his etiam, qui aduerſa fortuna utuntur, magis conuenit iactatio, & elatio, quam ijs, quibus cũ proſpere agitur: hi enim gloriam quaſi arripere, eaq; abuti uidentur, ut ambitioni ſeruiant; illi contra propter rerũ ſuarum ſtatum ab omni prorſus ambitionis ſuſpicione liberi, animi altitudinem, ac ſpiritum aduerſus fortunam efferre, & confirmare exiſtimantur, atque euitare omnino, ne propter acceptas calamitates miſericordiã implorent, ne defleant, nevè humili, & fracto animo ſe eſ ſe oſtendant. Quemadmodum igitur eos, qui dum deambulant, ſe ſe erigunt, atque ela-

ta ceruice incedunt, ſtolidos, & uanos iudicamus: ſin autem dum pugnis certant, aut prælium committunt, tunc ſe efferant, atque extollant; ualde probamus: ita uir fortunæ iniquitate proſtratus, ſi ſe contra dirigat, & quaſi aduerſarium conſtituat, tanquam pugil in conſerendis manibus, ab humilitate ac demiſsione animi ad altitudinem, ac fortitudinem ſe iactatione transferens, nequaquam inſolens eſſe, aut odio dignus, ſed magnus planè uir, atque inuictus uidetur. Quare etiam Patroclum Poeta, quandiu res ei ex ſententia ſuccesserunt, modeſtum ſemper fecit, atque ab inuidia alienum; cum uero moreretur, gloriosum, his ſcilicet uerbis ſe ſe iactantem.

» Tales quamuis mihi uiginti obuiam ueniſſent.

Ad Phocion uir cæteroqui ualde mitis, atque humanus, poſteaquàm eſt condemnatus, cum multis aliis in rebus animi ſui altitudinem patefecit, tum in eo præſertim, quod lugenti cuidam ex ijs, qui unà cum ipſo erant morituri, & ualde quærenti.

» Ain tu inquit? non æquo es animo de morte,
» quam cum Phocione oppetis?

Nihilo præterea difficilius, atque adeo facilius

conce

concediturpolitico homini, cum iniuria affi-citur, ut aduersus ingratos de se ipso aliquid dicat. ueluti Achilles, cum modestus esset alioqui, & gloriam Deo tribueret, ita inquiens,

» Si quando concesserit Iupiter, ut Troianam
» urbem munitissimam depopulemur;

Contumelia, & iniuria indigne affectus permisit iactationem iræ.

» Duodecim nauibus urbes diripui hominum.

Et.

» Nec enim lucentis galeæ meæ frontem propè
» aspiciunt.

Recipit enim libertas loquendi, cum pars sit causæ dictionis, magniloquentiam. Eadem ratione Temistocles, qui quidem in rebus gerendis nihil unquam dixerat, aut fecerat inuidiosum; ubi se uidit fastidio iam Atheniensibus & contemptui esse, non dubitauit dicere.

» Cur, boni uiri molestiæ uobis, & fastidio est,
» ab ijsdem beneficium sæpius accipere? curve
» tempestate oppresi, tanquam sub arborem
» confugitis, serenitate rursus certa abeuntes di
» scerpitis?

Hi sanè iniurijs sine causa affecti, rerum, quas præclare gesserant, apud ingratos mentionem

fecerũt. At cui ea ipsa uitio dant, quæ bene administrauit, is uero omnino uenia dignus est, nec reprehẽdi potest si suas ipse res gestas laudibus efferat: uidetur enim non ut exprobret, ea dicere; sed, ut se purget: id quod splendidam profecto, & magnam Demostheni præbebat dicendi libertatem, & causæ erat, ne fastidium parerent laudes quas per totam fermè, quam de corona habuit, orationem dispersit; quarum causa arguebatur, iisdem se cum grauitate ornans belli tempore obitis legationibus, & factis in ipsius sententiam plebiscitis.

Non multum autem à superioribus aliena, oppositionis ratio nescio quid leporis, ac uenustatis habet, cum scilicet contrarium eius, quod sibi criminis loco obiicitur turpe aliquis & flagitiosum esse ostendit; sicuti Licurgus Athenis, cum ei quod calumniatorem quendã pecunia ad suas conditiones perduxisset, crimini daretur;

„ Quid tum ait? qualem me ciuem ducitis, qui
„ tanto iam temporis interuallo res apud uos pu
„ blicas administrans dare potius iniustè, quàm
„ accipere sim compertus?

Atq; etiam Cicero, dicente contra ipsum Metello,

tello, plures eum testimonio suo perdidisse, quàm patrocinio conseruasset;

„ Quis uerò negat, inquit plus fidei in me, quàm
„ eloquentiæ inesse?

Eiusdem ferè generis sunt illa Demosthenis:

„ Quis me iure non interemisset, si quid tentas-
„ sem de pristina Reip. dignitate & gloria ora-
„ tione modo detrahere?

Item.

„ Quid censetis dicturos fuisse improbos istos
„ homines; si tum me omni studio ad has res in-
„ cumbente, ciuitates alienatæ essent?

Atque (ut uerbo dicam) pasim in oratione de corona, dum crimina contrariis refellit, & diluit; suas ipse laudes scite, & apposite interiicit. Atqui illud quoque operæpretium est in illa oratione animaduertere, quòd, dum sermoni, quem de se ipso habet, auditorum laudem aptisime admiscet, ab omni se inuidia reddit, omnique arrogantiæ suspicione tutum.

„ Quales se Euboensibus Athenienses præbue-
„ re? Quales Thebanis? Quanta in Bizantios,
„ & Chersonenses beneficia contulerunt?

Se inquiens administrationis participem fuisse: imprudentes enim hoc modo auditores,

propriis illecti, eius qui uerba facit, laudes unà connexas libenter admittunt, & magnopere lætantur suorum laudabilium facinorum commemoratione; lætitiam uero consequitur statim, ut eos admirentur,& ualde ament,quibus auctoribus illa confecerunt. Quamobrẽ etiam Epaminondas,cum aliquando à Meneclida illuderetur,quasi plus ipse sibi,quàm Agamemnon, arrogaret.
" Vestro quidem beneficio, inquit Thebani,qui
" bus cum solis uno die Lacedæmonum dissolui
" imperium.
Sed quoniam eum, qui se ipsum laudat, oppugnant plerique & difficillime ferunt; eum uero, qui alterum, non item; quinimmo iucunde plerunque audiunt,dantque ei alacri animo eiusdem rei testimonium : iccirco consueuerunt nonnulli eos in tempore laudando, qui eadem, quæ ipsi, agunt & sectantur, & iisdem denique sunt moribus, auditorum animos colligere, & ad se conuertere : quamuis enim sermo de alio habeatur, continuo tamen ob similitudinem uirtutis illis ipsis esse dignam laudibus eius, qui dicit, uirtutem agnoscunt. nam sicuti, qui quod in ipso est, id in altero uitium
repre-

reprehendit, se ipsum accusare magis, quàm illum, planè dignoscitur; similiter boni, dum bonos honore prosequuntur; ad sui memoriã eos excitant, qui sunt ipsorum uirtutis conscii: ut etiam statim exclament.

„ Nonne tu huiusmodi?

Itaque Alexander, dum Herculem honorat; dumque Alexandrum rursus Androcopus; propter similitudinem; ut ipsi etiam honorarentur, assequuti sunt. Contra Dionysius dũ Gelonem irridet, & Gelota, idest risum Siciliæ, appellat, imprudens quodammodo præ inuidia auctoritatem, & magnitudinem potentiæ suæ penitus euertit. Hæc igitur debet homo politicus tum scire in primis, tum etiam euitare: sed si quem necessitas cogat, ut se ipsum laudet, hunc sanè illud reddit minus molestum, si sibi non omnia uendicet, sed gloriæ, quasi grauioribus cuiusdam oneris, partem fortunæ, partem Deo tribuat: Ideoque recte Achilles.

„ Posteaquàm concessit Deus, ut hominem domuerim.

Præclare etiam Timoleon, qui ob res prospere gestas Syracusis aram fortunæ ædificauit,

ac

ac bono Dæmoni domum conſecrauit. optime uero Python Aenius, qui Coty interfecto, cum Athenas rediiſſet, & concionatores certatim laudibus eum coram populo ad cælum ferrent, inuidere aliquos intelligens, atque id moleſte ferre, in medium prodiit, &.
„ Hęc, inquit, Athenienſes, Deus aliquis con-
„ fecit; nos manus tantum commodauimus.
Sylla quoque fortunam ubique cum laudaret, inuidiam reprimebat; & felicem demum ſe ipſe appellauit: malunt enim homines fortuna, quàm uirtute uinci, alienum bonum, & externum alterum iudicantes, alterum uero proprium, & domeſticum peccatum. Quare maxime placuiſſe ferunt locrenſibus Zaleuci legum ferendarum rationem, quòd Mineruā diceret ſe ſe ei frequentiſsime in conſpectum dare, ac leges dictare, & explanare; ſe uero nec excogitare quicquam, nec de uoluntate, aut conſilio ſuo legem ullam ferri. uerum hæc quaſi medicamenta & leuationes eorum cauſa fortaſſe comminiſci oportet, qui difficiles planè ſunt, & inuidi: apud moderatos uero homines nihil abſurdum fuerit, laudum correctionibus uti; nimirum ita, ut iubeas, ſiquis elo-
quentiæ

quentiæ tibi, aut diuitiarum, aut potentiæ laudem tribuat; ne ea de te prædicet; sed probitatem potius commendet tuā, innocentiamque ac frugalitatem: nec enim laudem profert qui id facit, sed commutat, neque uidetur iis, qui ipsum laudant admodum delectari sed potius, quòd minus apte, ac decore laudetur, indignari, atque peiora melioribus obtegere: idque non quod laudari cupiat, sed ut laudandi rationem, ac modum doceat. Huc spectare quodammodo uidetur illud Demosthenis.

„ Non lapideo cinxi ego muro ciuitatem, nec
„ lateritio; sed, si meam muri constructionem
„ consideraueris; arma, equos, & socios inuenies.

Atque etiam multo magis illud Periclis: cum „
enim lamentarentur, ac lugerent; ut par est, „
dum ille morbo urgeretur; & etiam decederet; „
eius necessarii mentionem de facultate sua, de exercitibus, quibus præfuerat, de omnibus demū, quæ Atheniensibus trophea, uictorias, & urbes acquisierat, faciebant: tum hic parumper se erigens, eos reprehēdit, quòd laudes communes multis, atque adeo fortunæ ipsius quasdam potius, quàm uirtutis proprias,

prias enumerarent: quæ uero cum pulcherrima, & maxima, tum propria erat ipsius, eam prætermitterent; quòd scilicet uestem eius causa nemo unquam Atheniensium mutasset. quod quidem exemplum documento esse potest tum oratori, si probus sit; quo tempore ob dicendi facultatem laudatur ut laudem trãsferat in uitam, ac mores; tum imperatori, cum admirationi est hominibus propter scientiam rei militaris, & felicitatem; ut de humanitate ac iustitia sua libere loquatur: contraque cum incredibiles quædam laudes ei tribuuntur (vt solent permulti adulandi causa maxime inuidiosa iactare) vt dicat.

„ Nemo equidem sum Deorum. cur me immor-
„ talium similem facis? at si me recte nosti lau-
„ da, quæso, integritatem meam, uel temperan-
„ tiam, uel humanitatem, uel gratum animum.

Inuidia enim ei, qui maiora repudiat, minora haud grauate concedit; nec illos uera laude priuat, qui falsas, & uanas minime recipiunt. Quare ex tribus eos, qui nec Dii, nec Deorum filii nuncupari uolunt; sed contenti sunt; si Philadelphi; Philometores benefici Pijve cognomento appellentur: æquo animo omnes

Regibus

nes

nes honestisśimis quidem illis humanis tamen appellationibus honorant. pariter ex ſcriptoribus & oratoribus, ſicuti eos ægre ſuſtinemus, qui inſigni ſapientiæ titulo ſe ſe ornant; ſic illis delectamur, qui philoſophari, aut proficere, aut aliquid huiuſmodi ab inuidia alienũ ac moderatum de ſe dicunt. ſed Rhetorici Sophiſtæ, qui in ſuis declamationibus, Diuinitus, excellẽter, & huiuſmodi titulos admittunt; illos etiam modeſte, humane ſimul perdunt: Atqui uelut ij, qui cauent, ne eos moleſtia afficiant, qui ex oculis laborant; rebus nimis lucidis umbram quandam admiſcent; haud ſecus aliqui ſuas ipſorum laudes non lucidas prorſus, neq; omnino puras proferẽtes, ſed leues ac minutos quoſdam errores, aut offenſiones, aut peccata interſerentes omne à ſe remouent odium, omnẽq; inuidiam; quemadmodum Epæus, qui dum ſe de arte pugilum immoderate & inſolenter iactaret, ut etiã diceret corpus ſe aduerſarij planè perfracturum.

„ Non ne ſatis, ait, quod à prelio me abſtineo?

Sed hic fortaſſe ridiculus, qui athleticam arrogãtiam timiditatis, & ignauiæ confeſsione ſub leuaret. is uero ſcite ac uenuſte facit, qui ali-

quod memoriæ erratum,aut inſcitiam,aut ambitionem,aut diſciplinarum quorundam, ſermonumve audiendorum cupiditatem contra ſe ipſum profert:ut Vliſſes.

» Sed animus meus cupiebat audire, meq; ut ſol
» uerent, iubebam ſocijs ſupercilijs annuens.

Itemque.

» Sed ego non parui, certè multo melius fuiſſet;
» ut uiderem hominem, & ab eo hoſpitalia do-
» na acciperem.

Atq;(ut ſemeldicam)quicũq; haud ita turpes nec prorſus illiberales errores, laudibus interpoſiti, inuidiam remouent. Multi præterea & paupertatis, & modicæ experientiæ atq; mehercule etiam ignobilitatis confeſsionem laudibus interijciendo,leuiore perſępe inuidia flagrant;ut Agathocles,qui,cum aurea, & cælata pocula iuuenibus quibuſdã propinaret, iuſsit fictilia etiam afferri:&.

» Hoc efficit,inquit,aſsiduitas, laboris ſtudium,
» ac fortitudo nos olim hęc, nunc uero illa
» facimus?

Conſtabat enim fuiſſe Agathoclẽ, propter obſcuritatem generis,ac paupertatem,in figlina enutritum,qui poſtea ſiciliæ prope uniuer-

ſæ

ſæ imperauit. Atq; hæc ferè poſſunt extrinſecus afferri ſui prædicationis medicaměta. ſunt autem alia quædam in his ipſis, qui ſe laudant, inſita quodammodo: quibus uti etiam Cato ſolebat, dicens eam ob cauſam ſibi inuideri, quia proprijs rebus poſt habitis pro patriæ cómodis noctes totas uigilabat. Atq; illud.

» Quomodo prudens ego exiſtimer, cui licebat
» procul à negocij in priuatorum militum nu-
» mero uiuenti, æqualě cũ ſapientiſsimo quoq;
» fortunæ partem ferre.

Et.

» Piget me, ſuperiorum laborum gratiam effun-
» dere: & labores, qui occurrunt atq; incidunt,
» non recuſo.

Sicut enim domum ac prædium, ita uirtutě & gloriam pleriq; illis inuident, qui eam gratis, & nullo negocio uidentur obtinere; non illis, qui multis eam laboribus, & periculis compararunt. Quoniam uero prouidendum eſt, ut non modo ſine inuidia, ac moleſtia, uerum etiã commode, atq; utiliter laudes noſtras proferamus, ut ne id ipſum, ſed aliud quippiam agere hac ſpecie uideamur: fieri id primum poteſt, ſi quis ideo ſe ipſum laudet, ut eos, qui audiunt,

excitet, atq; ad æmulationis & gloriȩ studium inflammet;quemadmodũ Nestor suas pugnas, & res fortiter gestas prædicans, tum Patroclũ impulit, tum nouem præterea alios ad singulare certamẽ excitauit : quæ enim cohortatio nõ uerba tantum,sed facta etiam secum affert, domesticumq; simul exemplum, & imitationem; ea uero animata est, ac uehementer mouet & impellit,atq; unà cum animi inductione,& proposito agẽdi spem etiam inijcit, fore,ut ea nõ difficulter obtineantur,& transigãtur. Itaq; lacedemone canunt senum chori.

„ Fuimus quondam nos fortes iuuenes.

Puerorum uero.

„ At nos erimus multo fortiores.

Sed iuuenum.

„ Nos autem iam profecto sumus: quòd si libet,
„ fac periculum.

Atq; ita belle sanè, & eleganter legislator propinqua, ac domestica exempla iunioribus proponit;ab his,quæ iam confecta sunt;petita. Iam uero nihilominus expedit aliquando perterrendi alicuius & reprimẽdi gratia, atq; etiã ut contumacem aliquem,& arrogantem humilem reddas,ac dicto audientẽ,superbe aliquid

de

de ſe ipſo, & magnifice loqui: ut rurſus idem Neſtor.

„ Iam enim olim egò & cum præſtantioribus,
„ quàm uos ſitis, hominibus uerſatus ſum, nec
„ me illi unquam contempſerunt.

Ita etiam Alexandro dicebat Ariſtoteles, non ſolum ijs, qui multis imperarent, licere, magno animo eſſe, atque elato; ſed etiam illis qui uera de Dijs ſentirent immortalibus. Porrò autem aduerſus hoſtes & inimicos huiuſmodi quædam utilia fuerint.

„ Infelicium filij meo furori occurrunt.

Et, quod de perſarum Rege, qui Magnus dicebatur; Ageſiláum dixiſſe perhibent.

„ Quid uero me ille maior, niſi etiam iuſtior?

Et quod aduerſus Lacedemonas, qui thebanos obiurgabant, Epaminondam.

„ Nos quidem certe effecimus, ut ueſtram uos
„ breuiloquentiam deponeretis.

Verum hæc aduerſus hoſtes ualent; ut diximus; & inimicos: amicos autem & ciues, nõ ſolum ſi audaces ſint & arrogantes, deprimere poſſumus, & reddere humiliores; ſed contra, ſi timidi ac uiles, eorum animum erigere, & confirmare iactatione loco, & tempore adhibita.

Si-

Si quidem Cyrus in grauioribus duntaxat periculis, atq; in prælijs magnifice loquebatur, alibi profecto nunquam. & Antigonus minor, modestus alioqui uir, & minime elatus, in pugna nauali circa Coum amico quidam dicenti.
„ Non ne uides, quanto plures sint hostium na-
„ ues? me uero unum, respondit, quot nam earum opponis?

Id quod Homerum non præterijt, qui quidem Vlyssem, cum eius socij ob Carybdis strepitum, atque æstum animis caderent, prudentiam ac fortitudinem suam commemorantem fecit.

„ Haud maius est id malum, quàm cum Cyclops
„ in spelunca nos concluserat tenebrosa ualidis
„ uiribus: tamen etiam illinc mea uirtute, cõsilio-
que ac prudentia effugimus.

Nec enim hominis populariter, aut callide loquentis ea laus est, nec clamorẽ, plausúmve captantis, sed eius, qui uirtutem, ac prudentiã suam quasi spei, & fiduciæ pignus amicis præbeat. Nam periculosis temporibus magnam uim ac momentum habent ad salutem consequendam auctoritas & fides uiri, qui sit dux peritus ac fortis. Quamuis autem laudi & gloriæ

alienæ

alienæ ſuam contra comparare non eſſe hominis politici, ſupra expoſitum ſit: tamen ubi alicuius laus maximis in rebus aberrãs, nocet, hominesq́; corrumpit, eorum ſtudium ad prauas actiones, ac peſsima inſtituta impellens, nõ eſt inutile, eam explodere, aut potius auditores ad meliora auertere, quantum ea inter ſe differãt declarando: acquieueris enim (opinor) & ſatis habueris, ſi pleroſq; uideas ſe ſe à uitio quod reprehendi ac uituperari ſentiant, libenter abſtinere: quòd ſi famam nãciſceretur improbitas, & his, qui intemperanter, & cupidè, & auare uiuunt, honos præterea, atq; exiſtimatio bona accederet; nemo profectò adeo felicis, ac fortis eſſet ingenij, quin ab ipſo uitio ſuperaretur: Quapropter debet homo politicus non hominum laudes, ſed rerum, ſi prauæ ſint, impugnare: peruertunt enim hæ laudes ac deprauant, & turpiſſimarum rerum, quaſi honeſtarum, imitandarũ ſtudium introducunt. optime autem redarguuntur, ſi ueras laudes iuxta apponas; quẽadmodũ Theodorus, tragædiarũ hiſtrio, fertur olim aduerſus ſatyrum comicum dixiſſe.

„ Non qui riſum mouet ſpectatoribus, ſed qui la-
„ crymas, & fletum exprimit; ſumma admiratio-

ne

„ ne dignus est.

Atq; etiam multo(opinor)rectius: si aduersus hunc ipsum dicat uir sapiens.
„ At non lacrymas quidem,bone uir,& fletũ mo
„ uere,graue est,ac præclarum; sed curare ut ij,
„ qui flent ac lugent,flere & lugere desinant.

Qui enim hoc modo se laudat,maxime prodest auditoribus, efficitq; ut iudicium commutet.Ita etiam aduersus Theophrasti discipulorum turbam Zeno.
„ Illius quidem chorus maior est, inquit, meus
„ autem consonantior.

Phocion item,stante adhuc, & florente leosthene, ab oratoribus interrogatus, quo, ipse unquam beneficio remp.affecisset.
„ Nullo scilicet,respondit, nisi quòd uos, me im-
„ peratore, funebrem orationem habuistis pla
„ ne nullam, sed in patrijs monumentis omnes,
„ quot quot uita excessere,sunt sepulti.

Scite etiam & eleganter admodum Crates contra illud.
„ Ea habeo,quæ comedi & intemperanter egi,
„ quibusve,dum libidini seruio, unà cum cupidi
„ ne sum delectatus;

Ita scripsit.

„ Ea habeo, quæ didici, & meditatus sum, quæq;
„ unà cum Musis grauia, & seria animo uersaui.

Pulchra est enim huiusmodi laus, & fructuosa, quippe quæ docet, utilia, ac salutaria uanis, atque manibus præferre, & potiora ducere. Quare hoc etiam inter ea, quæ dicta sunt ad propositum quæstionis, quam posuimus, referatur. Reliquum est nunc, ratione ipsa & ordine adhortante, idq; postulante, ut declaremus, quà ratione effugere quispiam posit, ne se ipsum intempestiue laudet: patet enim manifesto, studium de se prædicãdi, quippe quod habeat sui ipsius amorem, quasi magnum quoddam incitamentum, uel eos, qui modice planè uidentur gloriæ cupidi, inuadere plerunq;, atque occupare. Quemadmodum igitur ex præceptis, quæ ad ualetudinem tuẽdam pertinẽt, unum illud est, ut loca pestilentia omnino fugiamus, aut certe, si in ijs simus, ut diligentius nobis caueamus; sic habet, quæ quidem euitari debent, sui prædicatio lubricas quasdam occasiones, & orationes, quæ te in eam quacunq; specie trahant. Primum, dum alij laudantur, ambitio (ut iam diximus) sui prædicationem facile educit; ambitionem uero ipsam, punctã-

quodammodo,& quadam quaſi titillatione irritatam, apprehẽdit, occupatq́; effrenata quædam,& uehemens gloriæ auiditas, ſi præſertim de rebus paribus, aut inferioribus etiã, quàm ſuæ ſint, alter collaudetur. ueluti enim eorum, qui eſuriunt, fames magis acuitur,& irritatur, ſi alios comedentes aſpiciãt; ſimiliter eos, qui ſunt gloriæ præter modum cupidi, æmulatione quadam incendit uicini collaudatio. Secundo loco rerum feliciter, & ex ſententia geſtarum narrationes in iactationem atq; animi elationem quàmplurimos prægaudio inducunt, & quidem inſcientes: dum enim eò deueniũt, ut uictorias quaſdam ſuas, & præclaras rerum publicarum adminiſtrationes, aut certe ab ipſorum ducibus ſumme probatas actiones & orationes exponant; tranſiliunt prorſus continentiæ, ac modeſtiæ fines: cui iactationis generi uidere licet nauticum in primis & militare hominum genus affine eſſe. Vſu etiam uenit, ut qui ex locis illuſtribus, & maximis negocijs reuertuntur, aperte in hoc uitium incurrant: etenim dum illuſtrium principumq́; uirorum mentionem faciunt, quaſdam ab illis in ſe collatas laudes implicant, atq; immiſcendo, neq;

arbi-

arbitrantur,ſemetipſos laudare, ſed laudes ſibi ab alijs tributas referre. In ſumma ſibi perſuadent ij, cælare ſe auditores, dum Regum, atq; Imperatorum gratos complexus, lenes appellationes, atq; humanitatis plena in ſe officia cõmemorant, tanquam non proprias laudes perſequantur, ſed illorum benignitatis, & comitatis indicia proferant. Quamobrem in referendis aliorũ laudibus cauere diligentiſſime oportet, ut puros nos ipſos, atque ab omni prorſus noſtri prædicationis, & amoris ſuſpicione uacuos conſeruemus, nè ue uideamur per Patrocli ſpeciem (ut aiũt) nos met ipſos per eos collaudare. Verum illud quoque iactationis genus, quod ex aliorum uituperatione, & obiurgatione exiſtit, ualde periculoſum eſt, & gloriæ cupiditate laborantibus occaſiones digrediendi facile ſuppeditat: in quod incidunt maxime omnium ſenes, qui cum eò perducti fuerint, ut alios admoneant, ac prauos eorum mores & res male geſtas reprehẽdant; nimis inſolenter ſe ſe efferunt, quaſi ijſdem ipſi in rebus excellentes quidam uiri, & admirabiles extiterint. Poteſt igitur his, qui non ſolum ætate, ſed uirtute etiam, atq; auctoritate pollent, id qui-

dem iure concedi: maximæ enim alijs utilitati ſunt,atq; ijs,quos hoc modo corrigunt,æmulationem quandam,ac ueræ ſimul gloriæ cupiditatem inijciunt: Cæteri uero id generis digreſsiones fugere,ac timere magnopere debemus:cum enim per ſe moleſta ſit,& uix tolerabilis aliorum reprehenſio, magnamq; cautionem deſideret; qui propriam præterea laudẽ alienæ uituperationi admiſcet, ac ſibi ex alterius infamia gloriam quærit; is uero odioſus planè eſt,& omnibus offenſus, nempe qui uelit, per aliorum ignominiam boni uiri nomen aſſequi. Qua præterea ratione debent ij,qui ad riſum procliuiores & propenſiores natura ſunt,titillationes, & perfricationes fugere diligenter & cauere; quarum ui leuiſsimæ corporis partes labentes & diffluentes, eum mouẽt, atq; euocant affectum; eadem ratione ijs, qui auidiores ſunt gloriæ,atq; in iactationem procliuius feruntur; commodè aliquis id conſilij dederit,ut,cum ab alijs laudãtur,ſe ipſi ne laudent: decet enim pudore adhibere eum, qui laudatur,non amouere:ac reprimere, & remorari eos, qui de ipſo aliquid ſublimius eloquũtur, non coarguere,quaſi non ſatis ipſum pro digni-

dignitate laudent: id quod faciunt permulti, qui quidem præter illa, quæ ab alijs dicuntur, ipsi quoq; præclaras quasdã alias & egregias actiones suas suggerunt, atq; in medium proferunt, usq; dum & laudem, quam ipsi de se afferunt, & eam præterea, qua ab alijs ornabantur, peruertant, & corrumpãt. Vnde fit ut alij blandientes, illos quasi perfricent, & uentulũ faciant; alij astute, perinde atque escam quandam, parum aliquid laudis subijciant; atq; ita sui prædicationem euocent: alij deniq; risus mouendi causa eos interrogent, ac percunctẽtur. ueluti militem illum apud Menandrum.

» Quomodo uulnus id accepisti? Iaculo. quo-
» modo per Deos? dum scala in murum ascende
» rem. Ego quidem ostendo ex animo egisse: il-
» li cachinnos iterum sustulere.

Est igitur in omnibus hisce, quoad eius fieri potest, maxime cauendum, ne, cum alii nos laudant, in proprias laudes delabamur, nè ue aliorum interrogationibus nosmetipsos dedamus. Summa uero, & absolutissima omnium cautio est, & obseruatio, ut alijs, qui se ipsos laudant, animum adhibeamus, & nobiscum reputemus, grauissimum id accidere omnibus,

ac

ac permolestum,nec ullum alium sermonē reperiri,qui æque grauis sit, aut æque odiosus: nam,etiam si nihil habeamus dicere; quonam ab illis,qui se se laudant, incommodo afficiamur:tamen quasi natura ipsa rem hanc grauiter ferentes,ac respuentes, ualde studemus liberari ab ea,& respirare. quandoquidem adulatores etiam,parasiti, & pauperes diuitem ali quem uirum,aut Satrapam, aut Regem,qui se se iactet,quamuis eorum ope indigeant, tamē ægrè ferunt,& moleste sustinēt;dicuntq; symbola hæc se maxima persoluere. ueluti ille apud Menandrum.

„ Enecat me: macer fio, dum conuiuor. Dictā
„ mehercle sapiente uiro & imperatore digna.
„ ut arrogans est improbus homo.

Hæc igitur cum proferre, ac dicere consue uerimus non modo aduersus milites,atq; eos, qui diuites repente euasere;qui quidem splendida quædam & magnifica de se ipsis effundant;sed etiam aduersus sophistas, & philosophos,& imperatores, qui insolenter se efferāt, ac nimis glorientur: si illud in memoriam reuo cauerimus, proprias laudes aliorum semper subsequi uituperationem, atq; inanis huiusce

iacta-